

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ปลูกฝัง ถ่ายทอดความรู้ เจตคติ คุณค่าต่าง ๆ ให้เกิดกับตัวผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามหรือทำให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน นับเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ช่วยสร้างภูมิปัญญาแก่สังคม (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 1) การศึกษาของไทยแต่เดิมมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดกับวัง มีประเพณีการบวชเรียนและใช้วัดเป็นแหล่งศึกษา จึงมีการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาให้กับคณะสงฆ์ที่อยู่ในวัด สอนทั้งวิชาหนังสือและวิชาพระธรรมวินัย (พระเทพเวที, 2531, หน้า 118) ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรม โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทางธรรม และรู้หนังสือให้แก่สงฆ์ในการสืบต่อศาสนา จะได้มีผู้สานต่อในการสั่งสอนอบรมธรรมะแก่ประชาชนทั่วไป ให้เป็นพลเมืองที่ดีในสังคมอย่างสงบสุข ใช้แนวทางของศาสนาและศีลธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การจัดการศึกษาให้คณะสงฆ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งและที่สำคัญพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศีลธรรม จริยธรรมอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของชุมชน เป็นนักปราชญ์ผู้รู้หนังสือ และรอบรู้ในวิชาการแขนงต่างๆ เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญ (จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, 2531, หน้า 13)

การศึกษาของพระสงฆ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันมีอยู่หลายระบบ สามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังต่อไปนี้ (จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, 2531, หน้า 174)

1. การศึกษาในระบบของคณะสงฆ์โดยเฉพาะ ได้แก่ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี และปริยัติธรรม แผนกธรรม
2. การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการศึกษาของรัฐ ได้แก่ การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
3. การศึกษาในระบบของรัฐ ได้แก่ การศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิด ที่คณะสงฆ์อนุญาตให้เรียนในบางสาขาวิชาและการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร
4. การศึกษาที่เป็นอิสระจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์และของรัฐ ได้แก่ การศึกษาของจิตภาวันวิทยาลัย โรงเรียนอภิธรรม เป็นต้น

ในการบริหารงาน และการดำเนินงานการศึกษาพระปริยัติธรรมเท่าที่ผ่านมา คณะสงฆ์รับผิดชอบเฉพาะการจัดสอบเท่านั้น ส่วนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการศึกษาเป็นหน้าที่ของสำนักเรียน นอกจากนั้นคณะสงฆ์เน้นการศึกษาในแนวตั้ง แต่ไม่เน้นการศึกษาในแนวราบ โดยไม่มุ่งความสนใจให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาได้ทั่วถึง ตลอดจนการจัดการศึกษาในท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่มีการรวมทุน รวมกำลังแต่ละวัดจัดการศึกษาขึ้น ตามความสามารถและทุนทรัพย์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2525, หน้า 69)

ในส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษาแก่พระสงฆ์ ได้มีความรู้ทั้งสายสามัญ และพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป นับเป็นช่องทางหนึ่งสำหรับกลุ่มบุคคลผู้ด้วยโอกาสทางการศึกษา ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนให้มีโอกาสศึกษาและสามารถเลื่อนฐานะทางสังคมได้ จึงเป็นแผนกที่พระสงฆ์นิยมเรียนกันมาก แต่คณะสงฆ์ไม่เต็มใจให้มีแผนกนี้ เพราะเห็นว่าเมื่อเรียนแผนกสามัญศึกษาแล้วจะไม่อยากเรียนแผนกบาลีและแผนกธรรมนั่นเอง (ชาย โพธิ์สีดา, 2532, หน้า 18) จากการดำเนินงานการศึกษาแผนกนี้ตามนโยบายเร่งขยายโอกาส และบริหารทางการศึกษา ทั้งในและนอกระบบให้กว้างขวางและทั่วถึง เพื่อยกระดับการศึกษาพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างต่ำ รัฐเป็นผู้ให้เงินอุดหนุนโรงเรียนเป็นประจำทุกปี ดังสถิติต่อไปนี้ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2536, หน้า 140)

จำนวนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ปี พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน	จำนวนผู้สอน	จำนวนผู้เรียน
2534	156	2,720	15,240
2535	210	3,220	22,179
2536	283	3,630	39,953

จากสถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาประเภทนี้มีการขยายงานและรับความนิยมแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ทำให้พระสงฆ์มีโอกาสเข้าศึกษาทางโลกมากขึ้น จังหวัดลำพูน ก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ส่งเสริมและจัดการศึกษาด้านนี้ โดยได้เริ่มมีการจัดการศึกษาประเภทนี้ และจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 มีจำนวนโรงเรียนดังสถิติต่อไปนี้

จำนวนโรงเรียน ผู้สอน ผู้เรียน โรงเรียนตั้งพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดลำพูน

ปี พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน	จำนวนผู้สอน	จำนวนผู้เรียน
2534	3	24	361
2535	3	42	558
2536	4	42	592

ที่มา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำพูน (พ.ศ.2534-2536, หน้า 9-17)

รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน มีดังนี้

1. ความเป็นมา หลักการ เหตุผล

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เข้าศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อศาสนาจักร ที่จะได้ศาสนาทายาทที่ดี มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเข้าใจในหลักธรรม สืบสานต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญ และเมื่อพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นลาสิกขาบทไป ก็สามารถต่อในสถานศึกษาของรัฐ เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม โดยให้มีการเรียนทั้งทางธรรมและทางโลก ประกอบกับนโยบายของรัฐบาล ในการขยายโอกาสทางการศึกษา ให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเสมอภาค

จังหวัดลำพูนมีวัดและพระภิกษุสามเณรจำนวนมาก คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำพูน และกรมการศาสนา ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ประกอบกับการเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและสังคม จำเป็นที่พระภิกษุสามเณรต้องเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงในทางโลก เพื่อที่จะนำมาใช้ประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่คำสอนในทางศาสนา จึงเห็นควรให้การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัด และศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์

2.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อให้มีการจัดการศึกษา และพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรได้ผลดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้รับการศึกษาต่อด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาธรรม ตามระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และมีผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด

3. เป้าหมายการจัดการศึกษา

3.1 ให้พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชอยู่ในพระศาสนา ในแต่ละปี มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

3.2 พระภิกษุสามเณรที่เข้าศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ธรรม ตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนสามารถเรียนจนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียน และมีอัตราการคงอยู่ในโรงเรียน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

3.3 พระภิกษุสามเณรที่เข้าเรียนในโรงเรียนทุกรูป มีคุณภาพตามหลักการและจุดหมายตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.4 การดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทุกโรงเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 70 ของทุกกลุ่มวิชา

4. มาตรการดำเนินงาน

4.1 วัดที่มีความพร้อมที่จะดำเนินการจัดการศึกษาให้เสนอขอจัดตั้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม ผ่านอำเภอ จังหวัด เพื่อเสนอกรมการศาสนาและสภาการศึกษาสงฆ์ พิจารณาเห็นชอบและอนุมัติจัดตั้งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป

4.2 นำเกณฑ์การใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดและระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 มาเป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางการบริหารงาน การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

4.3 เน้นหนักด้านการเข้าเรียน การคงอยู่และยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามมาตรฐานที่ตั้งไว้

4.4 จัดขยายการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้ทั่วถึงในทุกอำเภอ และตำบลในจังหวัดลำพูน รองรับขยายโอกาสทางการศึกษา และให้ความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่จะอาศัยสถาบันสงฆ์เข้าศึกษาเล่าเรียน

5. ทรัพยากร

5.1 บุคลากร ได้แก่คณะพระสังฆาธิการจังหวัดลำพูน ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอน ผู้เรียน เจ้าหน้าที่ในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด/อำเภอ และคณะกรรมการโรงเรียน

5.2 งบประมาณ ได้จากการบริจาค และงบประมาณสนับสนุน จากการกรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

5.3 อาคารสถานที่ ใช้อาคารสถานที่ทำการเรียนการสอน ในวัดที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

5.4 วัสดุ อุปกรณ์ ได้จากการบริจาค การจัดซื้อ และสนับสนุนจากรัฐบาล

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของจังหวัดลำพูนมีความเจริญมั่นคงและจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามระเบียบแบบแผนที่ทางราชการกำหนด

6.2 พระภิกษุสามเณรมีความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียน ผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่ง

6.3 เด็กและเยาวชน เลือกใช้เส้นทางในสถานบันสงฆ์เป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียน โดยเข้าบวชเรียนเพิ่มมากขึ้น

จังหวัดลำพูนมีพื้นที่การปกครอง 7 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ สภาพทั่วไปเป็นภูเขา และมีที่ราบลุ่มตามแหล่งน้ำ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แหล่งการศึกษาของพระสงฆ์ จะมีอยู่ในอำเภอหรือแหล่งที่พอจะมีทุนสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธาและประชาชนเท่านั้น จึงเป็นอุปสรรคต่อโอกาสการรับการศึกษาของพระสงฆ์ในปี พ.ศ. 2538 มีวัด 394 วัด พระสงฆ์จำนวน 3,582 รูป มีคุณวุฒิสำเณรระดับประถมศึกษา จำนวน 1,493 รูป ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1,610 รูป ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 381 รูป ระดับอนุปริยญา จำนวน 38 รูป ระดับปริยญาตรี จำนวน 26 รูป ระดับปริยญาโท จำนวน 1 รูป และไม่มีวุฒิสำเณร จำนวน 33 รูป (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำพูน, 2538, หน้า 18) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 6 โรงเรียน มีผู้สอน 97 ท่าน มีผู้เรียน 824 รูป

จากสภาพการศึกษาของพระสงฆ์ ด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นั้น จะเห็นว่า การศึกษาประเภทนี้ได้รับความสนใจอย่างสูงมาก โรงเรียน ผู้เรียนในปี 2536 เป็น 2 เท่าของผู้เรียน ในปี 2534 แสดงว่าประชาชนมีความสนใจนิยมเรียนมากขึ้นทุกปี ในส่วนของจังหวัดลำพูนมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก และโรงเรียนยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ประกอบกับการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน ยังไม่มีการประเมินการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน แต่อย่างใด จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงจูงใจในการที่จะประเมินผลการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน เพื่อที่จะได้ทราบและพิจารณาถึงข้อดีและข้อบกพร่อง ในการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งอาจจะใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมและเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้สนใจในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินความต้องการด้านการศึกษสำหรับสงฆ์ของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา ในจังหวัดลำพูน
2. เพื่อประเมินปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในด้านบุคลากร อาคาร สถานที่ การจัดการ วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ
3. เพื่อประเมินกระบวนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในด้านการบริหารและบริหารการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา
4. เพื่อประเมินผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาพระปริยัติธรรม ผลกระทบของการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาและประเมินการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ตามเกณฑ์การประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากข้อกำหนด นโยบาย และระเบียบต่าง ๆ ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ มหาเถรสมาคม โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ศึกษาธิการจังหวัดและอำเภอ พระสังฆาธิการ ผู้บริหาร ผู้สอน ไวยาวัจกรและผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม สถานและเหตุการณ์ที่ปรากฏเกิดขึ้นและสามารถสังเกตเห็นได้จริงขณะทำการประเมินในเขตจังหวัดลำพูน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เกี่ยวกับขั้นตอนการประเมินนั้น ผู้วิจัยยึดแนวคิดในการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) และรูปแบบจำลองชิปปี้ (CIPP Model)
2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีเป้าหมายที่จะหาข้อมูล เพื่อการพัฒนาและสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ของพระภิกษุสามเณร ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
2. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่วัดจัดตั้งขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
3. ผู้สอน หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สอนประจำอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
4. ผู้เรียน หมายถึง พระภิกษุหรือสามเณรที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
5. หลักสูตรพระปริยัติธรรม หมายถึง หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลของความสำเร็จหรือความสามารถในการเรียนของผู้เรียนตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ต้องการ
7. ผลกระทบของการจัดการศึกษา หมายถึง ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ สภาพและเหตุการณ์ที่ปรากฏเกิดขึ้น จากการจัดการศึกษาในด้านพระปริยัติธรรม
8. วิทยาวังกร หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิยัตยภัต และมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสือ
9. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่หรือผู้อำนวยการ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่ทำหน้าที่หัวหน้าสถานศึกษา
10. กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียน หมายถึง แนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ในด้านการบริหารและบริหารการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการวัดและประเมินผลการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าผลการประเมินการศึกษาระปรียัติธรรมครั้งนี้ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ทราบถึงข้อดี และข้อบกพร่อง ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของการจัดการศึกษาด้านพระปรียัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาให้การสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านพระปรียัติธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน
2. คาดว่าผลการประเมินจะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินการจัดการศึกษาด้านพระปรียัติธรรมในแห่งอื่นและด้านอื่น ๆ ต่อไป